Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»
№ 4(28), 2020

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.15

Макарчук Володимир
Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
професор кафедри теорії, історії та філософії права
доктор юридичних наук, професор,
mvs6043@ukr.net

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ФОРМИ СТИМУЛЯЦІЇ … БОЙОВОЇ ВІДВАГИ: СОЛДАТИ ТА ОФІЦЕРИ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ (ПРОДОВЖЕННЯ). ЧАСТИНА 2. ШТРАФНІ ПІДРОЗДІЛИ. «НАРКОМІВСЬКІ 100 ГРАМІВ». ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ ТА ЗГОРТАННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ СТИМУЛЯЦІЇ БІЙЦІВ І ВЕТЕРАНІВ

http://doi.org/10.23939/law2020.28.009

© Макарчук В., 2020

Наукова розвідка на стику історії, теорії та філософії права, а також політології, соціальної психології й етики.

Розглянуто нормативно-правові засоби підтримання боєздатності загальновійськових та штрафних частин і підрозділів Червоної армії в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.). Катастрофічні невдачі перших місяців т. зв. Великої вітчизняної війни змусили радянське політичне та військове керівництво прискорено шукати екстраординарні, незвичні для мирного життя в СРСР методи збереження бойових якостей армійських підрозділів та частин. Поруч зі звичними для доби війни «законами воєнного часу», себто правового терору стосовно «зрадників, дезертирів та панікерів», радянська політична влада багато у чому вимушено вдалася до політики «пряника», поєднуваного зі звичним для радянської довоєнної дійсності «батогом». Йдеться передусім про нормативно-правове оформлення порядку матеріальної стимуляції учасників бойових дій (премій за знищену техніку та ін.), видачі військовим на передовій спиртних напоїв, а також практику відбуття кримінальної відповідальності військовими за карані законом дії у прискореному (до трьох календарних місяців) порядку – через службу у штрафних ротах та батальйонах. Держава, зокрема, пішла й на те, щоб уже засуджені цивільні злочинці у тому ж таки прискореному порядку «змивали кров'ю» невідбуті ними судимості.

Після завершення Другої світової війни, коли потреба в «масовому героїзмі радянського народу» дещо зменшилася, відповідно скоротилися й засоби правового (та позаправового) заохочення військових, включаючи й найбільш потребуючі категорії – зокрема, інвалідів, ВОВ. Так, штрафні підрозділи Червоної армії були скасовані уже в червні 1945 р., тобто ще до завершення ДСВ на Сході з Японією. У вересні 1947 р. законодавчо

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

відмінили й виплати за орденами та медалями Союзу РСР (з 1 січня 1948 р.). Постійно скорочувалася державна матеріальна допомога інвалідам ВОВ (продуктові пайки, паливо на зиму тощо).

Надано оцінку діям вищого радянського політичного керівництва з розробки та застосування правових механізмів стимуляції радянського гарматного м'яса в розрізі потреб оборони держави, з одного боку, та загальнолюдської моралі, з іншого.

Пропонується наукова концепція комуністичної тоталітарної держави як антигуманної за самою своєю суттю, де інтереси рядового члена суспільства, підпорядковуються загальнодержавним інтересам (так, як вони розуміються вищим державним керівництвом), а особисті заслуги, включаючи й втрату здоров'я та працездатності та фронтах війни, скільки-небудь адекватно оцінюються державними структурами виключно з огляду на утилітарні міркування.

Ключові слова: радянське законодавство періоду Другої світової війни, виплати за орденами та медалями Союзу РСР, штрафні підрозділи Червоної армії, радянські учасники Другої світової війни, інваліди ДСВ.

Окрема тема – учасники бойових дій з числа штрафників та їх стимуляція правовими важелями. В складі Червоної армії штрафні підрозділи проіснували з 25 липня 1942 р. по 6 червня 1945 р. Сюди направляли військовослужбовців, які вчинили кримінальні злочини різного ступеня тяжкості, окрім тих, за які накладалася смертна кара [21].

Положення про штрафні батальйони діючої армії та Положення про штрафні роти діючої армії затверджені заступником Народного комісара оборони СРСР генералом армії Г. Жуковим 26 вересня 1942 р.

Певний час допускалося спрямування у *штрафні роти* (не батальйони, де відбували покарання офіцери. – Авт.) звичайних з/к – цивільних осіб, засуджених радянським судом за вчинення нетяжких та середньої тяжкості загально-кримінальних злочинів. Особи, засуджені за тяжкі та державні злочини, відбували покарання в місцях позбавлення волі. Випадки направлення до штрафних рот «політичних» ув'язнених були винятковими.

Спрямовували штрафників на найважчі ділянки фронтів, де втрати особового складу очікувалися найвищими.

За вказаний час існування штрафних підрозділів (25 липня 1942 р. – 6 червня 1945 рр.) через них пройшли, за деякими даними, 427 910 осіб. Найвища точка загальної чисельності армійських Окремих штрафних рот (335 рот) була досягнута 20 липня 1943 [21].

Поява штрафних рот в Червоній армії вперше була в нормативно-правовому плані обумовлена пунктом (в) сумнозвісного Наказу № 227 ((…) в) сформировать в пределах армии от пяти до десяти (смотря по обстановке) штрафных рот (от 150 до 200 человек в каждой), куда направлять рядовых бойцов и младших командиров, провинившихся в нарушении дисциплины по трусости или неустойчивости, и поставить их на трудные участки армии, чтобы дать им возможность искупить кровью свои преступления перед Родиной» [22].

Тепер вимагалося конкретизувати умови цього самого «искупления кровью» в окремому нормативно-правовому документі, точніше у двох Положеннях – про штрафні батальйони (для офіцерів) та штрафні роти (для рядового та сержантського складу [23 та 24].

Обидва Положення підготував небезвідомий Г. Жуков 26 вересня 1942 р., а затвердив їх Наказ Наркома оборони СРСР № 298 28 вересня 1942 р. [25].

У штрафних ротах (штатна чисельність 150–200 чол.) воювали військовослужбовці рядового і сержантського складу всіх родів військ, засуджені за військові або загально-кримінальні злочини, відповідно, у штрафних батальйонах (800 чоловік) – офіцери. Термін проходження штрафником служби визначався у кожному випадку індивідуально, від 1 до 3 місяців, або до отримання поранення, яке вимагало госпіталізації. Після завершення терміну (чи потрапляння у шпиталь)

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

учорашній штрафник поновлювався у званні, отримував назад раніше заслужені державні нагороди і вважався несудимим.

Штрафні авіаескадрильї були створені на кожному фронті (по 3 ескадрильї) для льотчиків, які «проявили саботаж, боягузтво і шкурництво». Проіснували з літа до кінця 1942 року. Термін перебування близько 1, 5 місяця.

Командували штрафними підрозділами кадрові офіцери.

Штрафників та їхніх командирів теж належало якось стимулювати.

Особовий склад штрафбатів і штрафрот ділився на змінний і постійний.

Змінному складу (безпосередньо штрафникам) грошове утримання було мінімальним – 8 рублів 50 копійок на місяць. Польові виплати їм не належали. Стимулом ставало звільнення від попередньо призначеного покарання за такими підставами:

– відбуття призначеного терміну перебування у штрафній частині (не більше 3-х місяців);
отримання середньої тяжкості або тяжкого поранення, яке потребувало госпіталізації.

– дострокове за клопотанням командира штрафного військового підрозділу звільнення рішенням військової ради – за виявлену виняткову мужність і хоробрість.

Постійний склад (командири підрозділів від взводу і вище, політпрацівники, штабісти (зв'язківці, писарі та ін.), медичний персонал) стимулювався матеріально – за нарахування пенсії 1 місяць служби в штрафній частині зараховувався за 6 місяців стажу, офіцери отримували підвищене грошове забезпечення (командир взводу – на 100 рублів більше, ніж його колега у звичайній частині) і посилене постачання з продовольчого атестату. Рядовий і молодший начальницький склад (писарі, санітарні працівники) нарівні з офіцерами отримував підвищене продовольче забезпечення.

Також для постійного складу, згідно з Положеннями про штрафні батальйони та штрафні роти, вдвічі скорочувалися терміни необхідної вислуги для отримання чергового військового звання.

Типовою, суто радянською формою заохочення учасників бойових дій в роки Другої світової війни стали т. зв. наркомівські 100 грам.

22 серпня 1941 р. Йосип Сталін підписав секретну постанову Державного комітету оборони СРСР (ДКО):

«*№ ГКО-562с* «О введении водки на снабжение в действующей Красной Армии» [26]. Гриф сс наприкінці Наказу ДКО означав «цілковито таємно», російською «совершенно секретно». – Авт.):

Встановити, починаючи з 1 вересня 1941 року, видачу 40-градусної горілки в кількості 100 грамів на день на людину червоноармійцям і керівному складу військ першої лінії діючої армії.

Голова Державного Комітету Оборони Й. Сталін».

25 серпня 1941 року заступник наркома оборони СРСР генерал-лейтенант Андрій Хрульов підписує Наказ № 0320 «О выдаче военнослужащим передовой линии действующей армии водки по 100 граммов в день» [27]. Можемо лише гадати, чому під документом не стояв підпис самого Й. Сталіна.

Поруч з бійцями передової лінії, горілку отримували льотчики, які виконували бойові завдання, а також інженерно-технічний склад аеродромів діючої армії.

Однак, бійців було багато, а горілки – мало.

З 6 червня 1942 р. новою постановою Верховного головнокомандуючого масова видача горілки в Червоній армії припинилася. Цього разу Й. Сталін сам вніс правки в проєкт постанови, підготований ще 11 травня. Тепер горілку отримували лише ті військовослужбовці, які брали участь у наступальних операціях. Решті горілка належалась лише на свята. До таких входили революційні та громадські урочисті дні: річниця Великої Жовтневої соціалістичної революції (7 і 8 листопада), день Конституції (5 грудня), день Нового року (1 січня), день Червоної армії (23 лютого), дні Міжнародного свята трудящих (1 і 2 травня), Всесоюзний день фізкультурника (19 липня), Всесоюзний день авіації (16 серпня), день полкового свята (сформування частини).

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

12 листопада 1942 р. умови видачі спиртного знову змінили. Видачу 100 грамів поновили для усіх, хто перебував на передовій і вів бойові дії. Тим, хто служив у тилу – дивізійним і полковим резервам, будбату, який працював під вогнем супротивника, а також пораненим (за дозволом лікарів) належалось 50 грамів горілки на день. На Закавказькому фронті було дозволено замість 200 грамів горілки видавати по 200 грамів портвейну або 300 грамів сухого вина.

30 квітня 1943 року вийшла Постанова ДКО № 3272 «О порядке выдачи водки войскам действующей армии» [28]:

«1. Припинити з 3 травня 1943 р. масову щоденну видачу горілки особовому складу військ діючої армії.

2. Видачу горілки по 100 грамів на добу на людину здійснювати військовослужбовцям лише тих части передової лінії, які ведуть наступальні операції, причому визначення того, яким саме арміям і з'єднанням видавати горілку, покладається на військові ради фронтів і окремих армій.

3. Усім решті військовослужбовцям діючої армії видачу горілки в розмірі 100 грамів на чоловіка на добу здійснювати в дні революційних та громадських свят».

Вказана норма проіснувала впритул до 1945 р. Після перемоги над Німеччиною та мілітаристською Японією видача алкоголю в Радянській армії була повністю припинена (за винятком екіпажів атомних підводних човнів).

В своїй масі ветерани т. зв. Великої Вітчизняної війни підійшли до її завершення людьми небагатими, якщо не сказати бідними. Певною мірою це «компенсувалося» мародерством в захоплених (чи то пак «визволених») німецьких й угорських землях, на яке командування дивилося крізь пальці.

Однак, питання з чим ветерани повернуться у власні домівки, часто зруйновані війною, які багато літ не знали руки господаря, стояло гостро.

Після завершення війни в Європі, згідно з Законом про демобілізацію старших вікових груп особового складу діючої армії [30], демобілізованим (ветеранам ДСВ) належались такі виплати:

а) рядовому складу усіх родів військ і служб, які отримували грошове утримання за загальновійськовим тарифом, – річний оклад за кожний рік служби;

б) рядовому складу спеціальних частин та підрозділів, які отримували підвищене грошове утримання, – піврічний оклад за кожний рік служби;

в) сержантському складу усіх родів військ – піврічний оклад за посадовими ставками в межах до 900 рублів, але не нижче 300 рублів, за кожний рік служби;

г) офіцерському складу, який прослужив у період Великої Вітчизняної війни:

один рік – двомісячний оклад; два роки – тримісячний оклад; три роки – чотиримісячний оклад; чотири роки – п'ятимісячний оклад.

Окрім того, в районах, які постраждали від німецької окупації, банки мали видавати демобілізованим, які мали потребу в житлі, позики на будівництво та відбудову житлових будинків в сумі від 5 до 10 тисяч рублів з терміном погашення позики від 5 до 10 років.

В розмовах з ветеранами Другої світової війни (точніше, уже з їхніми нащадками) можна часом почути нарікання на цей останній пункт Закону. Справа у тому, що уся мала батьківщина Й. Сталіна – Грузинська РСР – потрапила у «пільгову» зону кредитування (та обкладення державними податками) як така, що постраждала від німецької окупації. Натомість ветерани з місцевостей РРФСР, до яких «німецькі окупанти» не дійшли хоч на кілометр, з також інших «позафронтових» республік цієї пільги не мали (Авт.).

Згідно з Постановою Ради Народних Комісарів Союзу РСР № 1466 від 21 червня 1945 р. «Про покращення житлових умов генералів і офіцерів Червоної армії» [30], генерали та старші офіцери, які прослужили в Червоній армії 25 років та звище (ветерани військової служби. – Авт.), могли отримати позику на проведення індивідуального житлового чи дачного будівництва з погашенням її протягом 10 років. Генералам належалась державна позика в 35 тисяч рублів, старшим офіцерам – 20 тисяч.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Лише за два з половиною роки після закінчення ДСВ були відмінені орденські виплати (з 1 січня 1948 р.). Можливо, цій затримці сприяв початок т. зв. холодної війни (ним формально вважається т. зв. Фултонська промова У. Черчилля в березні 1946 р.).

Виникає закономірне питання: наскільки затратними для держави були «орденські витрати»? Приміром, за роки т. зв. Великої Вітчизняної війни однойменним орденом першого ступеня нагороджено близько 350 тисяч бійців та офіцерів (х 20 рублів = 7 мільйонів), другого ступеня було здійснено понад мільйон нагороджень (х 15 рублів = 15 мільйонів) [31, с. 92]. Разом – понад 22 мільйони рублів.

За перший, другий та третій ступінь ордена Слави (відповідно – 2, 5 тисячі, понад 46 тисяч, близько 980 тис нагороджень) [31, с. 103] держава виплачувала : 37, 5 тис. +460 тисяч + 4, 6 млн = = близько 5 млн рублів місячно.

Важче здійснити розрахунки бойових – не бойових нагород по ордену Леніна та Героям Радянського Союзу, які ставали ними й в довоєнні роки. Однак, тут чисельність нагороджених була зовсім іншою, ніж за найбільш «масовими» орденами Слави та Вітчизняної війни. То ж у будь-якому випадку ветерани-орденоносці, разом узяті, обходилися державі у загальну суму менше 100 мільйонів рублів місячно. На 1 грудня 1945 р. чисельність населення Радянського Союзу складала 172 млн 043 тис чоловік, то ж кожний громадянин, не учасник війни, сплачував – не самостійно, а через соціалістичну державу – кавалерам бойових нагород своєрідну данину – близько 1 рубля місячно.

10 вересня 1947 р. вийшов Указ Президії Верховної Ради Союзу РСР, де вказувалося: «Враховуючи чисельні пропозиції нагороджених орденами і медалями СРСР про відміну грошових виплат по орденам і медалям, а також деяких інших пільг, надаваних нагородженим (…):

1. Відмінити з 1 січня 1948 р.:

а) грошові виплати по орденам і медалям СРСР;

б) право безплатного проїзду нагороджених орденами СРСР по залізничним і водним шляхам сполучення;

в) право безплатного проїзду нагороджених орденами і медалями СРСР в трамваї у всіх містах СРСР;

г) пільговий порядок оплати займаної нагородженими орденами СРСР житлової площі в містах місцевих Рад» [32].

В 1948 р., коли були відмінені виплати за нагороди, кілограм житнього хліба коштував 3 рублі, пшеничного – 4 рублі, десяток яєць – від 12 до 16 рублів, пиво «Жигулівське» – 7 рублів, горілка «Московська» – 60 рублів, літр молока – 3–4 рублі, олія соняшникова – 30 рублів за літр, масло вершкове – 64 рублі за кілограм [33, с. 230]. Іншими словами, ветеран війни, кавалер кількох бойових нагород, уже не міг дозволити собі зайву пляшку «Московської» чи кілька кухлів оплаченого державою пива.

Відмітимо також й ту обставину, що усі фронтові виплати і доплати жодним чином не впливали на післявоєнну ветеранську та / чи інвалідну пенсію.

Тобто, незалежно від того, отримував фронтовик на місяць 18 рублів чи 1800, в разі важкого поранення та настання інвалідності він міг розраховувати на однакові для інвалідів своєї групи виплати. Це дещо суперечило алгоритму встановлення інвалідних виплат для представників цивільних професій. Згідно з довоєнним радянським трудовим законодавством, пенсія за віком чи інвалідністю прив'язувалася до заробітку на основному місці роботи. Передбачалися також надбавки до пенсій стаханівцям та ударникам (до яких, на нашу думку, цілком можна було прирівняти фронтових орденоносців).

Єдине, на що міг розраховувати особливо героїчний фронтовик, – це призначення персональної пенсії союзного масштабу. Герої Радянського Союзу зазвичай таку пільгу отримували, для кавалерів трьох орденів Слави (1967 і 1975 рр.) чи чотирьох медалей «За відвагу» (пострадянський період) особливі (персональні) пенсії були встановлені набагато пізніше.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Мусимо розуміти не лише державний інтерес, але й ветеранів-орденоносців, багато з яких стали каліками в ході бойових дій.

Станом на 1 дютого 1946 р. в Україні проживали до півмільйона інвалідів радянсько-німецької війни. З них до першої групи інвалідності належали 7941 чоловік, другої – 189560, третьої – 264954. Практично кожний десятий фронтовик-інвалід (39 880 осіб) мав офіцерське звання [34].

Тут вкажемо, що, за тогочасним радянським законодавством, до І групи належали ті, що втратили працездатність повністю та потребують стороннього догляду. ІІ група – ті, хто втратив повністю здатність до праці як за своєю, так і за будь-якою іншою спеціальністю. ІІІ група – нездатні до систематичної праці за своєю професією в звичних умовах роботи для цієї професії, але можуть використати свою залишкову працездатність [8, С. 265].

У перші повоєнні роки на допомогу, яку чомусь називали «рентою», могли розраховувати лише інваліди першої (150 рублів на місяць) та другої (75 рублів) групи. Розмір цієї ренти у 1945–1948 рр. кілька разів змінювався, але залишався однаково мізерними (вище приведені ціни на основні продукти харчування у 1948 р. – Авт.).

Окрім фіксованої грошової суми, ветеранам-інвалідам війни давали й натуральний «пайок», в який входили борошно, сухарі, цукор, коров'яче масло, олія та залишки американської військової допомоги часів ленд-лізу (одяг і взуття). З часом «пайки» у розмірі не зростали, а навпаки, зменшувалися,

До тогочасних інвалідських «пайків» входило й природне паливо (дрова, рідше – вугілля), доставка якого до господи ставала турботою самого інваліда.

Могли інваліди т. зв. ВОВ в післявоєнний час претендувати й на позачергове протезування коштом держави. Проте ці державні протези були низької якості, їх катастрофічно не вистачало (у 1945 р. виготовленням протезів рук та ніг займалися в усіх республіках Союзу РСР «аж» три заводи). Зубні протези виготовлялися з матеріалу замовника.

Серед реальних пільг для інвалідів війни усіх трьох груп було (з кінця 1944 р.) звільнення від плати за навчання у середній, професійно-технічній (близько 150 рублів на рік) та вищій (близько 300 рублів на рік) школах.

Висновки. В першому після німецького нападу 22 червня 1941 р. радіо-зверненні до радянського народу Й. Сталін ужив словесну конструкцію: «Братья и сестры …». Радянська влада, яка до того часу мало рахувалася з потребами широких народних мас, опираючись на звичну практику правового й позаправового терору та тотальної радянської пропаганди, відчула, що самими лише репресивними заходами утримати фронт та й саме своє існування просто не вдасться. Почався інтенсивний пошук «пряника» для власного населення, передусім фронтовиків. Це – й практика грошових винагород за знищену ворожу техніку та участь у бойових діях, і ретельна регламентація нагородження орденами і медалями (за які належались уже щомісячні виплати), і створення штрафних підрозділів Червоної армії (з чітко окресленими підставами зняття накладеного кримінального покарання), і навіть оплачене державою спиртне для фронтовиків. Усі ці заохочувальні заходи здійснювалися не спонтанно, а супроводжувалися відповідною нормативно-правовою регламентацією.

Завершення ДСВ означало повернення до звичної тактики правового «батога» – на відміну від правового «пряника». Держава «щедро» розплатилася з демобілізованими фронтовиками (встановивши чітко регламентовані виплати різним категоріям фронтовиків), кинула подачку ветеранам-офіцерам на побудову чи ремонт знищеного війною житла, визначила дуже скромні військові пенсії інвалідам ДСВ першої та другої (але не третьої) групи інвалідності. Найшвидше у часі, ще до завершення ДСВ, у червні 1945 р. були скасовані штрафні військові підрозділи, які давали шанс на повернення до вільного життя ціною «змиття кров'ю»; після завершення війни з Японією одним махом припинилася видача горілки особовому складу армії і флоту (навіть до державних свят).

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Найдовше – до 1 січня 1948 р. зберігалися виплати за (окремими) орденами і медалями героям війни. Можливо, ця затримка пояснювалася початком т.зв. холодної війни та запеклими боями у новоприєднаних західних областях і республіках Союзу РСР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Піраміда потреб Абрагама Маслоу // https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BC%D1%96%D0%B4%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1_%D0%90%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BC%D0%B0_%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%D1%83. 2. Деньги от Сталина // https://topwar.ru/27802-dengi-ot-stalina-sovetskaya-sistema-denezhnogo-voznagrazhdeniya-za-voennye-uspehi.html. 3. Сколько платили бойцам Красной Армии во время Великой Отечественной // https://russian7.ru/post/skolko-platili-boycam-krasnoy-armii. 4. Дейнис В. О. Штрафбаты и заградотряды Красной Армии // https://military.wikireading.ru/5013. 5. Черняк Ю. В. Штрафные подразделения в Рабоче-Крестьянской Красной Армии // http://rep.barsu.by/bitstream/handle/data/4024/Shtrafnye%20podrazdelenija%20v%20Raboche-krestjanskoj%20Krasnoj%20armii.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 6. Наркомовские «сто грамм»: Как пили на фронте // https://russian7.ru/post/narkomovskie-100-grammov-mify-i-pravda/. 7. Расценки на войне. За что и сколько платили на фронте // https://wwii.space/. 8. Справочник по трудовому законодательству для инспекторов труда и профактива. Москва.: Профиздат, 1938. 292 с., оглавление. 9. Постановление ЦИК СССР и СНК СССР № 56/812 от 07.05.1936 Об утверждении «Общего положения об орденах Союза ССР» в новой редакции // http://base.garant.ru/57747283. 10. Панкратов Дмитрий. Кровь за кровь! 8 августа 1941 г. – первая бомбардировка Берлина // https://d-pankratov.ru/archives/2423. 11. Приказ о порядке награждения летного состава Военно-воздушных сил Красной Армии за хорошую боевую работу и мерах борьбы со скрытым дезертирством среди отдельных летчиков // https://airpages.ru/dc/doc299.shtml. 12. Приказ Народного Комиссара Обороны Союза ССР № 0489 от 17 июня 1942 г. «О действиях истребителей по уничтожению бомбардировщиков противника» // https://ru.wikisource.org/wiki. 13. Приказ Наркомата Обороны СССР от 17 июня 1942 г. «Об использовании самолетов Ил-2 как дневных бомбардировщиков» // http://www.soldat.ru/doc/nko/1942s.html. 14. Положение о наградах и премиях для личного состава ВВС Красной Армии, авиации дальнего действия, истребительной авиации ПВО и ВВС Военно-Морского флота за боевую деятельность и сохранение материальной части // http://wio.ru/tacftr/prik-nagr.htm. 15. Приказ № 0329 «Об улучшении руководства воздушно-десантными войсками Красной Армии». 29 августа 1941 г. // http://armedman.ru/dokumentyi/prikaz-0329-ob-uluchshenii-rukovodstva-vdv-krasnoy-armii.html. 16. Приказ «О мерах по повышению эффективности использования автоматического оружия, материальной части артиллерии и минометов» // http://historyru.com/doc/persons/stal/docorg/doc40.html. 17. Приказ об установлении для водителей танков классов вождения № 372 от 18 октября 1942 г. // https://military.wikireading.ru/1341. 18. Приказ Народного Комиссара Обороны СССР О переименовании противотанковых артиллерийских частей и подразделений в истребительно-противотанковые артиллерийские части и установлении преимуществ начальствующему и рядовому составу этих частей // http://wio.ru/tank/aces/prik0528.htm. 19. Приказ «О поощрении бойцов и командиров за боевую работу по уничтожению танков противника» № 0387 от 24 июня 1942 г. // http://www.e-reading-lib.com/chapter.php/20458/54/artem-drabkin-ya-dralsya-na-t 34.html. 20. Богатырев С. В. Потери ВМФ противника на Черноморском ТВД в 1941–1944 гг. К.: Архив-Пресс, 1998. 21. Штрафні військові підрозділи // https://uk.wikipedia. 22. О мерах по укреплению дисциплины и порядка в Красной Армии и запрещении самовольного отхода с боевых позицій. *Приказ Народного комиссара обороны СССР //* Приказы народного комиссара обороны СССР. 22 июня 1941–1942 гг. М.: Терра, 1997. Т. 13 (2 – 2). С. 276–279. 23. Положение о штрафных батальонах Действующей армии // https://history.wikireading.ru/4030. 24. Положение о штрафных ротах Действующей армии // https://history.wikireading.ru/4031. 25. Приказ Народного Комиссара Обороны № 298 с объявлением Положения о штрафных батальонах и ротах и штатах штрафных батальонов, рот и заградительных отрядов действующей армии // https://military.wikireading.ru/14287. 26. Постановление от 22 августа 1941 года № ГКО-562 сс «О введении водки на снабжение в Красной армии» // Горьков Ю. А. Государственный Комитет Обороны постановляет (1941–1945). Цифры, документы. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. С. 505–506. 27. О выдаче военнослужащим передовой линии действующей армии водки по 100 граммов в день. Приказ Народного комиссара обороны СССР № 0320 // РГВА, Ф. 4, оп. 11, д. 65, лл. 413–414 // Приказы народного комиссара обороны СССР. 22 июня 1941 г.–1942 г.: М.: Терра, 1997. Т. 13 (2 – 2). С. 73. 28. Постановление Государственного Комитета обороны № ГОКО-1227 от 11 мая 1942 года «О порядке выдачи водки войскам Действующей армии» // http://wio.ru/galgrnd/ptr/post1227.htm. 29. Закон от 23 июня 1945 года О демоблизации старших возрастов

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

личного состава действующей армии // Приказы народного комиссара обороны СССР. 1943–1945 гг. М.: Терра, 1997. Т. 13 (2–3). С. 378–379. 30. Совет Народных Комиссаров СССР. Постановление от 21 июня 1945 г. № 1466 «Об улучшении жилищных условий генералов и офицеров Красной Армии» // http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data04/tex16378.htm. 31. Колесников Г. А., Рожков А. М. Ордена и медали СССР. Москва. Военное издательство. 1983. 299 с., ил. 32. Президиум Верховного Совета СССР. Указ от 10 сентября 1947 г. «О льготах и преимуществах, предоставляемых награждённым орденами и медалями СССР» // https://ru.wikisource.org/wiki/. 33. Макарчук В. С. Історія світової та вітчизняної адвокатури. Львів. Львівська політехніка, 2018. 308 с. 34. Непотрібні герої. Розсекречені документи про інвалідів Другої світової // https://gordonua.com/ukr/specprojects/invalidy.html.

REFERENCES

1. Piramida potreb Abrahama Maslou [Maslow's hierarchy of needs]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BC%D1%96%D0%B4%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1_%D0%90%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BC%D0%B0_%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%D1%83 (accessed 23.03.2020). 2. Den`gi ot Stalina [Money from Stalin]. Retrieved from: https://topwar.ru/27802-dengi-ot-stalina-sovetskaya-sistema-denezhnogo-voznagrazhdeniya-za-voennye-uspehi.html (accessed 23.03.2020). 3. Skol`ko platili bojczam Krasnoj Armii vo vremya Velikoj Otechestvennoj [How much did the soldiers of the Red Army were paid during World War II]. Retrieved from: https://russian7.ru/post/skolko-platili-boycam-krasnoy-armii (accessed 23.03.2020). 4. Dejnis V. O. Shtrafbaty i zagradotryady Krasnoj Armii [Penal battalions and detachments of the Red Army]. Retrieved from: https://military.wikireading.ru/5013 (accessed 23.03.2020). 5. Chernyak Yu. V. Shtrafny`e podrazdeleniya v Raboche-Krest`yanskoj Krasnoj Armii [Penalty subunits in the Workers 'and Peasants' Red Army]. Retrieved from: http://rep.barsu.by/bitstream/handle/data/4024/Shtrafnye%20podrazdelenija%20v%20Raboche-krestjanskoj%20Krasnoj%20armii.pdf?sequence = 1&isAllowed=y (accessed 23.03.2020). 6. Narkomovskie «sto gramm»: Kak pili na fronte [People's Commissariat's «one hundred grams»: How did they drink at the front]. Retrieved from: https://russian7.ru/post/narkomovskie-100-grammov-mify-i-pravda/ (accessed 23.03.2020). 7. Rasczenki na vojne. Za chto i skol`ko platili na fronte [Rates in the war. For what and how much did they pay at the front]. Retrieved from: https://wwii.space/(accessed 23.03.2020). 8. Spravochnik po trudovomu zakonodatel`stvu dlya inspektorov truda i profaktiva [Handbook of labor law for labor inspectors and trade union activists]. Moskva.: Profizdat, 1938. 292 s., oglavlenie. [in Russian]. 9. Postanovlenie CzIK SSSR i SNK CCCR No. 56/812 ot 07.05.1936 Ob utverzhdenii «Obshhego polozheniya ob ordenakh Soyuza SSR» v novoj redakczii [Decree of the Central Executive Committee of the USSR and the Council of People's Commissars of the USSR No. 56/812 of 05/07/1936 On the approval of the «General Regulation on the Orders of the Union of the USSR» in the new edition]. Retrieved from: http://base.garant.ru/57747283 (accessed 23.03.2020). 10. Pankratov Dmitrij. Krov` za krov`! 8 avgusta 1941 g. – pervaya bombardirovka Berlina [Blood for blood! August 8, 1941 – the first bombing of Berlin]. Retrieved from: https://d-pankratov.ru/archives/2423 (accessed 23.03.2020). 11. Prikaz o poryadke nagrazhdeniya letnogo sostava Voenno-vozdushny`kh sil Krasnoj Armii za khoroshuyu boevuyu rabotu i merakh bor`by` so skry`ty`m dezertirstvom sredi otdel`ny`kh letchikov [Order on the procedure for awarding the flight personnel of the Air Force of the Red Army for good combat work and measures to combat hidden desertion among individual pilots]. Retrieved from: https://airpages.ru/dc/doc299.shtml (accessed 23.03.2020). 12. Prikaz Narodnogo Komissara Oborony` Soyuza SSR No. 0489 ot 17 iyunya 1942 g. O dejstviyakh istrebitelej po unichtozheniyu bombardirovshhikov protivnika [The order of the People's Commissar of Defense of the USSR No. 0489 of June 17, 1942 On the actions of fighter aircrafts to destroy enemy bombers]. Retrieved from: https://ru.wikisource.org/wiki17 (accessed 23.03.2020). 13. Prikaz Narkomata Oborony` SSSR ot 17 iyunya 1942 g. Ob ispol`zovanii samoletov Il-2 kak dnevny`kh bombardirovshhikov [Order of the People's Commissariat of Defense of the USSR of June 17, 1942 on the use of IL-2 aircraft as day bombers]. Retrieved from: http://www.soldat.ru/doc/nko/1942s.html (accessed 23.03.2020). 14. Polozhenie o nagradakh i premiyakh dlya lichnogo sostava VVS Krasnoj Armii, aviaczii dal`nego dejstviya, istrebitel`noj aviaczii PVO i VVS Voenno-Morskogo flota za boevuyu deyatel`nost` i sokhranenie material`noj chasti [Regulations on awards and bonuses for the personnel of the Red Army Air Forces, long-range aviation, fighter aircraft air defense and the Navy Air Force for combat activities and the preservation of the material part]. Retrieved from: http://wio.ru/tacftr/prik-nagr.htm (accessed 23.03.2020). 15. Prikaz No. 0329 Ob uluchshenii rukovodstva vozdushno-desantny`mi vojskami Krasnoj Armii. 29 avgusta 1941 g. [Order No. 0329 On improving the leadership of Red Army Airborne Troops. August 29, 1941]. Retrieved from: http://armedman.ru/dokumentyi/prikaz-0329-ob-uluchshenii-rukovodstva-vdv-krasnoy-armii.html (accessed 23.03.2020). 16. Prikaz O merakh po povy`sheniyu

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

e`ffektivnosti ispol`zovaniya avtomaticheskogo oruzhiya, material`noj chasti artillerii i minometov [Order On measures to increase the efficiency of the use of automatic weapons, material of artillery and mortars]. Retrieved from: http://historyru.com/doc/persons/stal/docorg/doc40.html (accessed 23.03.2020). 17. Prikaz ob ustanovlenii dlya voditelej tankov klassov vozhdeniya No. 372 ot 18 oktyabrya 1942 g. [Order on the establishment of driving classes for tank drivers No. 372 of October 18, 1942]. Retrieved from: https://military.wikireading.ru/1341 (accessed 23.03.2020). 18. Prikaz Narodnogo Komissara Oborony` SSSR O pereimenovanii protivotankovy`kh artillerijskikh chastej i podrazdelenij v istrebitel`no-protivotankovy`e artillerijskie chasti i ustanovlenii preimushhestv nachal`stvuyushhemu i ryadovomu sostavu e`tikh chastej [Order of the People's Commissar of Defense of the USSR On the renaming of anti-tank artillery units and subunits into fighter-anti-tank artillery units and the establishment of advantages for the commanding and the private rank of these units]. Retrieved from: http://wio.ru/tank/aces/prik0528.htm (accessed 23.03.2020). 19. Prikaz «O pooshhrenii bojczov i komandirov za boevuyu rabotu po unichtozheniyu tankov protivnika» No. 0387 ot 24 iyunya 1942 g. [Order «On the Promotion of Fighters and Commanders for Combat Work of the Destroying of Enemy Tanks» No. 0387 of June 24, 1942]. Retrieved from: http://www.e-reading-lib.com/chapter.php/20458/54/artem-drabkin-ya-dralsya-na-t 34.html (accessed 23.03.2020). 20. Bogaty`rev S. V. Poteri VMF protivnika na Chernomorskom TVD v 1941–1944 gg. [The Enemy Military Maritime Fleet losses at the Black Sea theater in 1941 – 1944]. K.: Arkhiv-Press, 1998. [in Russian]. 21. Shtrafni viiskovi pidrozdily [Penalty military subunits]. Retrieved from: https://uk.wikipedia. 22. O merakh po ukrepleniyu discziplinу` i poryadka v Krasnoj Armii i zapreshhenii samovol`nogo otkhoda s boevy`kh poziczi`j. Prikaz Narodnogo komissara oborony` SSSR [About measures to strengthen the discipline and order in the Red Army and the prohibition of unauthorized withdrawal from combat positions. Order of the People's Commissar of Defense of the USSR] // Prikazy` narodnogo komissara oborony` SSSR. 22 iyunya 1941 g. – 1942 g. M.: Terra, 1997. T. 13 (2 – 2). S. 276–279. [in Russian]. 23. Polozhenie o shtrafny`kh batal`onakh Dejstvuyushhej armii [The regulation on the penal battalions of the Active army]. Retrieved from: https://history.wikireading.ru/4030 (accessed 23.03.2020). 24. Polozhenie o shtrafny`kh rotakh Dejstvuyushhej armii [The regulation on the penal companies of the Active army]. Retrieved from: https://history.wikireading.ru/4031 (accessed 23.03.2020). 25. Prikaz Narodnogo Komissara Oborony` No. 298 s ob`yavleniem Polozheniya o shtrafny`kh batal`onakh i rotakh i shtatakh shtrafny`kh batal`onov, rot i zagraditel`ny`kh otryadov dejstvuyushhej armii [Order of the People's Commissar of Defense No. 298 with the announcement of the Regulation on the penal battalions and companies and the staff of the penal battalions, companies and the barrage detachments of the Active army]. Retrieved from: https://military.wikireading.ru/14287 (accessed 23.03.2020). 26. Postanovlenie ot 22 avgusta 1941 goda No. GKO-562 ss. O vvedenii vodki na snabzhenie v Krasnoj armii [Decree of August 22, 1941 No. GKO-562 ss On the Imposition of Vodka for Supply in the Red Army] // Gor`kov Yu. A. Gosudarstvenny`j Komitet Oborony` postanovlyaet (1941–1945). Czifry`, dokumenty`. M.: OLMA-PRESS, 2002. S. 505–506. [in Russian]. 27. O vy`dache voennosluzhashhim peredovoj linii dejstvuyushhej armii vodki po 100 grammov v den`. Prikaz Narodnogo komissara oborony` SSSR No. 0320 [On the issue of 100 grams of vodka per day for the military personnel of the front line of the Active army. Order of the People's Commissar of Defense of the USSR No. 0320] // RGVA, F. 4, op. 11, d. 65, ll. 413–414 // Prikazy` narodnogo komissara oborony` SSSR. 22 iyunya 1941 g. – 1942 g.: M.: Terra, 1997. T. 13 (2–2, S. 73). [in Russian]. 28. Postanovlenie Gosudarstvennogo Komiteta oborony` No. GOKO-1227 ot 11 maya 1942 goda O poryadke vy`dachi vodki vojskam Dejstvuyushhej armii [Resolution of the State Defense Committee No. GOKO-1227 of May 11, 1942 on The Procedure for the Distribution of Vodka to the Forces of the Active Army]. Retrieved from: http://wio.ru/galgrnd/ptr/post1227.htm (accessed 23.03.2020). 29. Zakon ot 23 iyunya 1945 goda O demoblizaczii starshikh vozrastov lichnogo sostava dejstvuyushhej armii [Law of 23 June 1945 on the Demobilization of the Older Ages of Personnel of the Active Army] // Prikazy` narodnogo komissara oborony` SSSR. 1943–1945 gg. M.: Terra, 1997. T. 13 (2–3). S. 378–379 [in Russian]. 30. Sovet Narodny`kh Komissarov SSSR. Postanovlenie ot 21 iyunya 1945 g. No. 1466 Ob uluchshenii zhilishhny`kh uslovij generalov i oficzerov Krasnoj Armii [Council of People's Commissars of the USSR. Decree of June 21, 1945 No. 1466 On improving the living conditions of generals and officers of the Red Army]. Retrieved from: http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data04/tex16378.htm (accessed 23.03.2020). 31. Kolesnikov G.A., Rozhkov A.M. Ordena i medali SSSR. [Orders and medals of the USSR]. Moskva. Voennoe izdatel`stvo. 1983. 299 s. il. [in Russian]. 32. Prezidium Verkhovnogo Soveta SSSR. Ukaz ot 10 sentyabrya 1947 g. «O l`gotakh i preimushhestvakh, predostavlyaemy`kh nagrazhdyonny`m ordenami i medalyami SSSR [The Presidium of the Supreme Council of the USSR. Decree of September 10, 1947 «On the benefits and advantages provided for those who were awarded the orders and medals of the USSR»]. Retrieved from: https://ru.wikisource.org/wiki/ (accessed 23.03.2020). 33. Makarchuk V.S. Istoriia svitovoi ta vitchyznianoi advokatury. [The history of the International and Domestic Advocacy]. Lviv. Lvivska politekhnika, 2018. 308 s. [in Ukrainian].

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

34. Nepotribni heroi. Rozsekrecheni dokumenty pro invalidiv Druhoi svitovoi [Unnecessary heroes. The declassified documents about disabled due to World War II]. Retrieved from: https://gordonua.com/ukr/specprojects/invalidy.html (accessed 23.03.2020).

Дата надходження: 30.09.2020 р.

Volodymyr Makarchuk
Professor of the Department of Theory,
History and Philosophy of Law
of the Institute of Jurisprudence,
Psychology and Innovative Education
of Lviv Polytechnic National University
Doctor of Juridical Science, Professor
mvs6043@ukr.net

LEGAL AND REGULATORY FORMS OF STIMULATION OF… MILITARY VALOR: SOLDIERS AND OFFICERS OF THE RED ARMY IN THE SECOND WORLD WAR (CONTINUATION). PART 2. PENALTY SUBUNITS. «THE NARKOM'S 100 GRAMS» (PEOPLE'S COMMISSARIAT OF DEFENSE 100 GRAMS). THE END OF THE WAR AND THE CURTAILMENT OF MATERIAL INCENTIVES FOR SOLDIERS AND VETERANS

Abstract. Scientific research at the intersection of history, theory and philosophy of law, as well as political science, social psychology and ethics.

The legal and regulatory means of maintaining the combat capability of the military and penal units and subunits of the Red Army during the Second World War (1939–1945) were considered. Catastrophic failures of the first months of the so-called The Great Patriotic War forced the Soviet political and military leadership to seek extraordinary, unusual for peaceful life in the USSR methods of preserving the fighting qualities of the army subunits and units rapidly. Alongside the usual for the age of war «martial law», which means the legal terror of «traitors, deserters, and scaremongers», the Soviet political authorities have forcibly resorted to a «carrot» policy coupled with the usual for the pre-war reality «stick». First of all, it refers to the legal and regulatory clearance of the order of material stimulation of combatants (bonuses for destroyed equipment, etc.), issuance of alcohol for the military personnel in the front line, as well as the practice of serving the criminal liability by the military personnel for the actions punishable by the law in accelerated (up to three calendar months) order – through the service in penalty companies and battalions. The state, in particular, went so far as to force already convicted civilian offenders «wash with blood» outstanding sentences in the same accelerated order.

After the end of World War II, when the need for «mass heroism of the Soviet people» decreased slightly, the means of legal (and extra-legal) encouragement of the military personnel, including the most needy categories – in particular the disabled due to the WWII, decreased accordingly. Thus, the penal subunits of the Red Army were abolished as early as June 1945, that is, even before the end of the WWII in the East with Japan. In September 1947, the payments for the orders and medals of the USSR were also abolished by law (from January 1, 1948). State financial assistance to disabled due to WWII (food rations, fuel for the winter, etc.) has been steadily declining.

The actions of the top Soviet political leadership on the development and application of legal mechanisms for stimulating Soviet cannon fodder in the context of the defense needs of the state, on the one hand, and human morality, on the other, were evaluated.

The scientific conception of a communist totalitarian state as an antihuman in its essence, where the interests of the ordinary member of society are subordinated to the national interests (as understood by the higher state leadership), while personal merits, including loss of health and ability to work at the frontlines of war, are somehow adequately evaluated by government agencies solely by virtue of utilitarian considerations is proposed.

Key words: Soviet legislation of World War II period, payments for orders and medals of the USSR, penal subunits of the Red Army, Soviet members of World War II, disabled due to WWII.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua